

ÎN MUZEUL regional Oradea există un material excepțional de bogat și variat, achiziționat de pe teritoriul fostei fabrici de cărămizi și de pe terasa numită «Ghețarie» din cartierul Salca. Acest material se eșalonează în timp de la neolitic până în epoca feudală cuprinzând următoarele culturi: Criș, Tisa, Baden, Otomani, Hallstatt, dacică, prefeudală (sec. IV—VI) și feudală timpurie (sec. XI—XIII) ¹. Datorită acestei situații în planul de lucru al Muzeului Oradea a fost inclusă ca o problemă de prim ordin efectuarea unor sondaje de control stratigrafic în aceste puncte pentru valorificarea științifică a materialului amintit.

În consecință, Institutul de istorie din Cluj, în colaborare cu Muzeul regional Oradea, a efectuat în iunie 1959 o săpătură de control în imediata apropiere a fostei fabrici de cărămizi, rămânând ca în cursul anului 1960 săpăturile să continue la cel de-al doilea punct «Ghețarie», unde stratul de cultură depășește grosimea de 3 m. Amândouă punctele sînt situate pe prima terasă a Crișului Repede, care acum curge la circa 800 m dar în vechime albia lui trecea pe la poalele terasei actuale, iar pîrăul Peța, care acum desparte punctele amintite, se vărsa probabil în Criș tocmai în acest loc.

Întrucît aceste săpături au avut mai mult un caracter informativ, s-au trasat doar o secțiune (I) și două casete (A și B) la care, pentru a urmări unele complexe apărute în

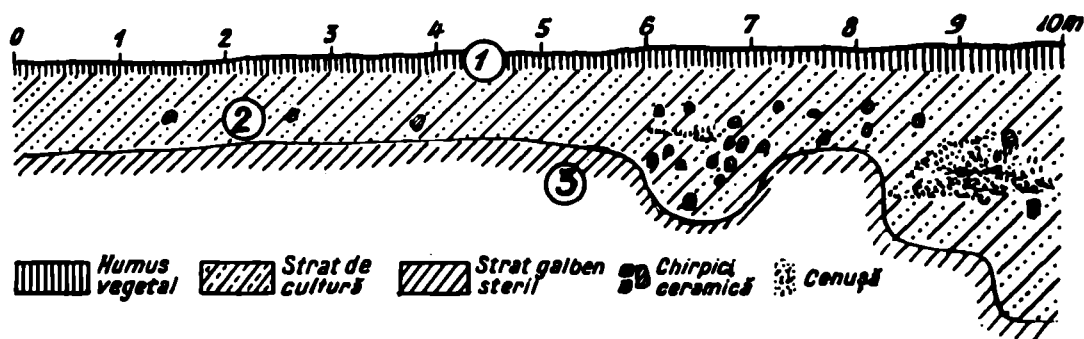

Fig. 1. — Profilul peretelui estic al secțiunii I.

cursul săpăturilor, s-au mai adăugat alte două casete mai mici. Prima secțiune, lungă de 10 m și lată de 1,50 m, trasată la mîginea gropii rămase de la fosta fabrică de cărămizi, întretaie o groapă dacică (nr. 1) și un bordei feudal (sec. XIII) care străpung stratul de cultură (gros de 0,75 m) ce conține în cea mai mare parte fragmente ceramice apar-

* Din partea Institutului de istorie din Cluj au participat M. Macrea și M. Rusu, iar din partea Muzeului regional Oradea, V. Spoială, L. Galamb, N. Chidioșan și I. Ordentlich.

¹ F. Ardoș, în *Familia*, III/4, 1936, p. 64 și urm.; M. Roska, *Repertorium*, p. 189, nr. 88.

aparținând culturii Tisa. Bordeul feudal, prins numai pe o lungime de 2 m, coboară în trepte pînă la adîncimea de 2,5 m (fig. 1). Din stratul compact de cenușă, găsit la —1 m, rezultă că bordeul a fost acoperit cu stuf. Ceramica aflată în acest bordei, ca și obiectele de metal, se datează în sec. XIII. Această datare este sprijinită și de pomenirea satului Salca în documentele din acea vreme. Probabil satul a fost distrus în întregime de tătari. Groapa dacică nr. 1 are diametrul de 1,20 m și se adîncește pînă la 1,50 m. În pămîntul de umplutură au apărut fragmente ceramice de factură dacică, cenușă compactă, oase calcinate umane, chirpic etc. Partea inferioară a stratului de cultură aparține culturii Tisa. În partea superioară (pînă la 0,60 m) nu se poate face o distincție mai clară pe epoci deoarece fragmentele ceramice de tip Tisa sînt amestecate cu cele dacice și feudale.

Caseta A (4×4 m) situată la circa 60 m de prima secțiune, a fost trasată cu scopul de a lămuri complexul și condițiile stratigrafice în care au apărut de curînd numeroase fragmente ceramice de factură dacică¹. În această casetă stratul de cultură ajunge pînă la 1 m, cuprinzînd, de asemenea, în partea inferioară numeroase vestigii care pot fi atribuite culturii Tisa dar aici stratul dacic se distinge printr-o nuanță deosebită a culorii pămîntului, el fiind gros de 0,50 m. Gropile dacice se anunță prin pămîntul mai negru și mult mai afinat dar mai ales prin frecvența ceramicii dacice în pămîntul de umplutură. În spațiile dintre gropi fragmentele ceramice de factură dacică sînt rare. La groapa nr. 2 pămîntul a fost răvășit cu ocazia culegerii materialului ceramic amintit mai sus. Între 0,80 și 1,20 m s-a mai prins o porțiune a gropii păstrată intactă în care au apărut fragmente ceramice care se întregesc cu cele găsite anterior. Groapa nr. 3 apărută în imediata apropiere a celei de a doua are diametrul de 1,50 m dar spre fund se îngustează astfel că la bază are numai 1 m lățime. Conturul ei s-a putut preciza mai clar numai începînd de la 0,70 m adîncime cînd, în pămîntul de umplutură, pe lîngă o puternică pigmentare cu cenușă, cărbune și oase umane calcinate, s-au găsit și fragmente ceramice de factură dacică. La fundul gropii între 1,30 și 1,50 m adîncime pigmentarea pămîntului de umplutură cu bucăți compacte de cărbune, oase calcinate și bucăți de chirpic era mult mai mare. Menționăm un fragment ceramic de factură romană și cîteva oase nearse de miel.

Pentru a se putea stabili existența și a altor gropi dacice s-a trasat caseta B (8×4 m) la 3 m nord de prima. În peretele de vest al acestei casete au apărut alte două gropi dacice (fig. 2) cu diametrul de 1,10 m și adîncimea de 1,50 m iar în pămîntul lor de umplutură s-au găsit fragmente ceramice dacice dintre care menționăm o ceașcă cu toarta ruptă (fig. 4/4), oase calcinate, bucăți de cărbune și chirpic, cenușă și cîteva oase nearse de animale.

În colțul de sud-est al casetei se anunța un cuptor dacic și de aceea, pentru dezvelirea lui s-a trasat o altă casetă (B/1 de 3×3 m). Încă de la 30 cm au început să apară cîteva fragmente ceramice dacice dar ele devin numeroase abia între 0,40 și 0,50 m, cînd au mai apărut bucăți de chirpic, pietre de rîu, un fragment de rîșniță etc. (fig. 3). Conturul cuptorului s-a putut preciza doar la 0,50 m. În pămîntul de umplutură al lui s-au găsit fragmente ceramice de factură dacică (fig. 4/1—3 și fig. 7/5—6), un os prelucrat de formă cilindrică și ornamentat cu cercuri concentrice punctate (găsit la 0,70 m; cf. fig. 5), bucăți de chirpic de la lipitura pereților, pietre de rîu, cenușă și oase umane calcinate. Vatra cuptorului s-a găsit la 0,80 m adîncime. Atît vatra cît și pereții cuptorului, care s-au mai păstrat pe o înălțime de 0,35 m, erau formați din pietre de rîu legate cu pămînt, care în urma arderii lui puternice s-a transformat într-o crustă roșie de 8—10 cm grosime. În interior vatra avea o formă aproape circulară ($1,10 \times 1$ m), iar pereții cuptorului erau neteziți (fig. 3). Cuptorul se suprapunea parțial peste o groapă circulară (nr. 5) cu diametrul de 1,30 m și care se adîncea pînă la 2 m. În pămîntul de umplutură

¹ Prof. T. Roșu a cules dintr-o groapă un bogat material ceramic dacic din care menționăm doar două cesti.

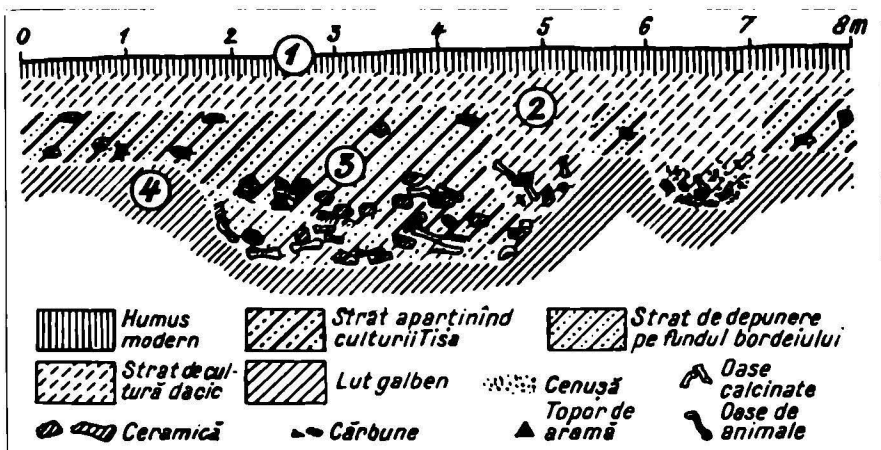

Fig. 2. — Profilul peretelui vestic al casei B.

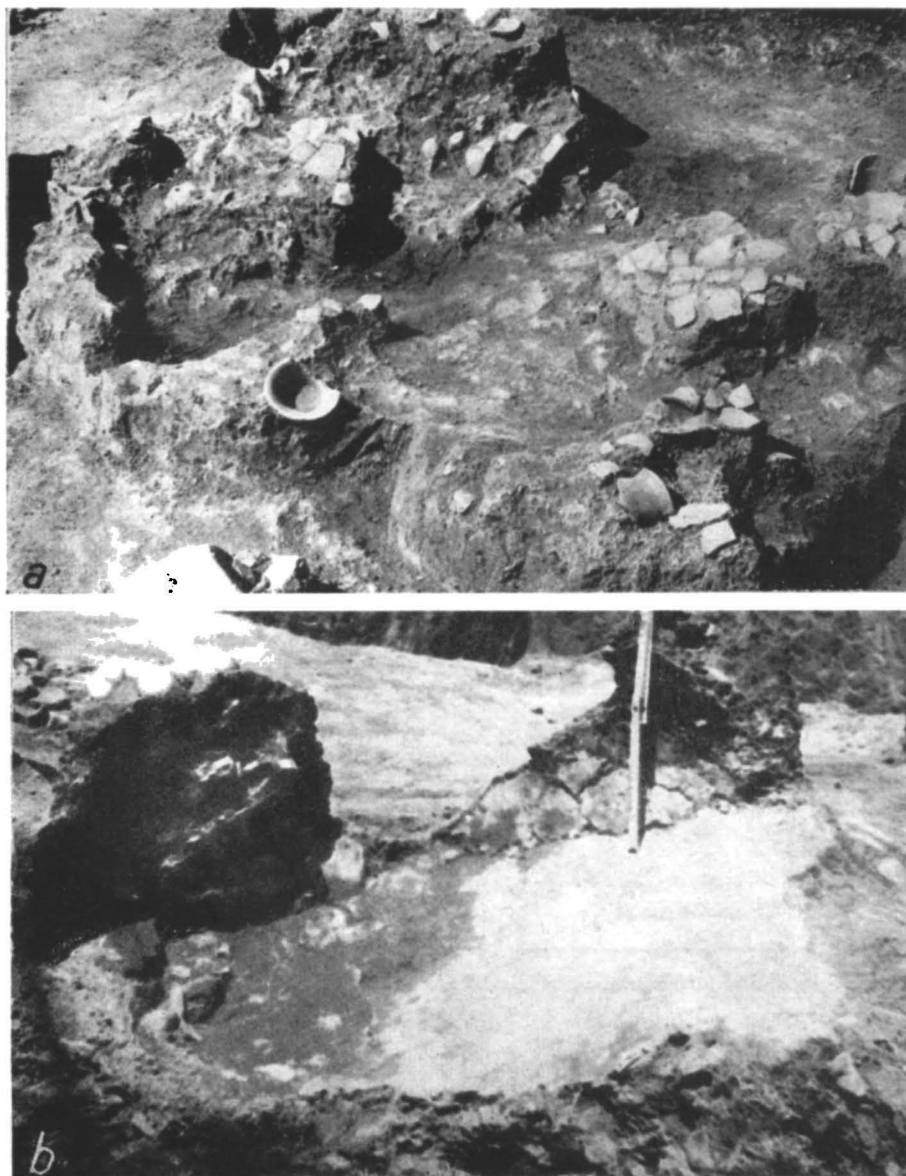

Fig. 3. — Vederea ustrinum-ului înainte și după dezvelirea lui.

al gropii au apărut cantități considerabile de chirpic (bucățile de lipitură fiind identice cu crusta cuptorului de mai sus, dar culoarea era deosebită fiind cărămizie închisă),

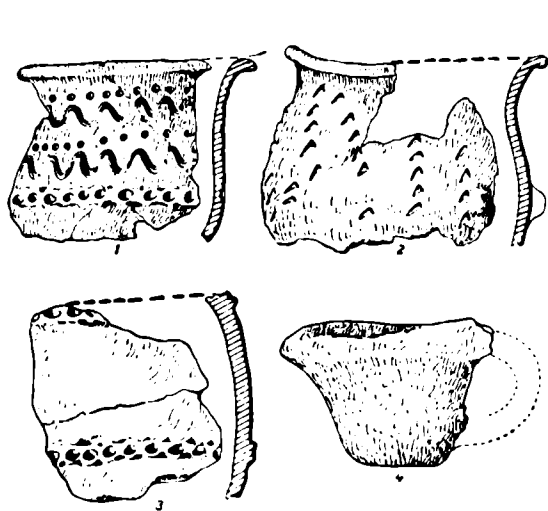

Fig. 4. - 1-3, ceramică dacică aflată deasupra ustrinum-ului; 4, ceașcă dacică din mormintul nr. 4.

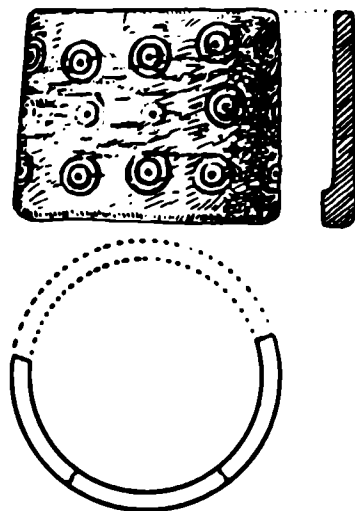

Fig. 5. - Os prelucrat și ornamentat.

Fig. 6. - Profilul mormintului nr. 5 și al ustrinum-ului.

Fig. 7. - 1-2, ceramică eneolitică; 3-4, hallstattiană; 5-6, dacică.

fragmente ceramice, cenușă (apărută mai ales în straturi compacte spre fundul gropii), oase calcinate umane, cărbune și citeva oase nearse de animale.

Pe baza inventarului cuprins de aceste gropi, a cenușei și oaselor umane calcinate etc. ca și prin forma și adâncimea gropilor, ele pot fi considerate ca morminte de incinerare dacice, mai ales că gropile prezintă analogii perfecte cu mormintele dacice de la

Porolissum, Bedehaza, Snagov, Dămăroaia etc.¹ Prezența unui cimitir dacic de incinerare în acest loc mai este atestată și de locul de ardere (*ustrinum*), amintit mai sus, pe vatra cărui pe lângă cenușă s-au aflat și oase umane calcinate. Acest tip de *ustrinum* este similar cu cele descoperite la Poieniști și Porolissum².

Revenind la nivelul aparținător culturii Tisa remarcăm că în caseta B datorită nuanței deosebite a pământului (fig. 2) precum și abundenței materialului ceramic, el a putut fi delimitat între 0,50 și 1 m adâncime. Aproximativ la mijlocul casetei a apărut un bordei al cărui contur s-a putut preciza mai clar abia la 1 m adâncime. Podeaua bordeiului se găsea la 2 m adâncime. Bordeiu avea o formă aproximativ ovală cu diametrele de 3,60×2,50 m. În pământul de umplutură a apărut o cantitate considerabilă de ceramică aparținând culturii Tisa. În afară de câteva fragmente ceramice ornamentate cu motive reticulare striate, restul ceramicii nu are alte podoabe decât butoane și torți conice. Pe lângă ceramică au mai apărut și numeroase fragmente de oase de animale sălbatice (cerb, mistreț, urs, lup, vulpe). Uneltele sînt reprezentate prin câteva săpăligi și prășitoare din corn de cerb, lame prelucrate din silex, opal și obsidian. Menționăm în mod special apariția la 1,45 m adâncime a unui tăiș de topor de aramă cu brațele încrucișate. Acest fragment de topor din aramă datează bordeiul și întreg materialul ceramic aparținător culturii Tisa din această stațiune în epoca eneolitică.

În peretele vestic al casetei B se profila un alt bordei eneolitic care avea lungimea de aproape 4 m, adîncindu-se de asemenea pînă la 2 m. În pământul de umplutură al acestui bordei, pe lângă abundența ceramicii și a materialului osteologic, merită să fie menționată apariția la 1,40 m adâncime a unui ac de aramă. Dintre numeroasele fragmente ceramice găsite în aceste două bordeie eneolitice numai câteva s-au putut întregi (fig. 7/1—2). Din numărul mare de oase de animale sălbatice găsite în aceste bordeie rezultă că principala ocupație era vînătoarea, la care se adăuga și agricultura cu săpăliga, după cum o dovedesc săpăligile și prășitoarele găsite aici.

La circa 200 m vest de punctul unde s-a efectuat săpătura se află o carieră de unde se scoate lut galben. În acest loc au apărut în repetate rînduri urne care conțineau oase calcinate. Făcîndu-se un sondaj în acest punct la 0,50 m adâncime s-a găsit un mormînt de incinerare hallstattian. Oasele umane calcinate erau depuse într-o urnă (fig. 7/3) acoperită cu o farfurie fragmentară cu buza canelată și ușor profilată înspre interior, iar în apropierea ei se afla o ceașcă cu toarta ușor supraînălțată (fig. 7/4). Acest mormînt nu avea alt inventar.

Pe baza observațiilor înregistrate în cursul săpăturii de la Oradea-Salca s-au putut preciza patru complexe deosebite și anume: o așezare aparținând culturii Tisa, care pe baza unui tăiș de topor din aramă cu brațele încrucișate și a unui ac tot din aramă, se datează în epoca eneolitică; o așezare și un cimitir hallstattian timpuriu (Hallstatt A); un cimitir de incinerare dacic, reprezentat prin cinci morminte și un *ustrinum*, precum și un bordei feudal din sec. XIII.

M. RUSU, V. SPOIALĂ și L. GALAMB

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В ОРАДЕЯ-САЛКА

РЕЗЮМЕ

Для использования в научных целях богатого и разнообразного археологического материала, добытого в квартале Салка гор. Орадея и находящегося в областном музее города Орадея, летом 1959 г. в указанном пункте заложили шурф для стратиграфического контроля.

¹ M. Macrea-M. Rusu, *Dacia*, IV p. 201 și urm.

² R. Vulpe, în *Materiale*, I, 1953, p. 312 și urm. cu

fig. 97; M. Macrea-M. Rusu, *op. cit.*, p. 217 și urm.

В ходе работ удалось уточнить четыре отдельных комплекса: поселение культуры Тисса, датированное эпохой энеолита, на основании найденных в двух землянках лезвия топора-кирки и медной иглы; поселение и могильник раннегалыштатского периода (Галыштат А); дакийский могильник с трупосожжением, представленный пятью погребениями и *ustrinum*, а также феодальную землянку XIII века.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — Профиль восточной стены разреза I.
 Рис. 2. — Профиль западной стены раскопа В.
 Рис. 3. — Вид *ustrinum* до и после его раскрытия.
 Рис. 4. — 1—3, дакийская керамика, найденная над *ustrinum*; 4, дакийская чаша из погребения № 4.
 Рис. 5. — Обработанная и орнаментированная кость.
 Рис. 6. — Профиль погребения № 5 и *ustrinum*.
 Рис. 7. — 1—2, энеолитическая керамика; 3—4, галыштатская керамика; 5—6, дакийская керамика

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES D'ORADEA-SALCA

RÉSUMÉ

En vue de la mise en valeur des matériaux archéologiques du Musée Régional d'Oradea, aussi riches que variés, et provenant du quartier de Salca de la ville, on a effectué en cet endroit, en juin 1959, des sondages de contrôle stratigraphique. On y a pu distinguer, à cette occasion, quatre ensembles différents, à savoir: un établissement appartenant à la civilisation de Tisa, qu'un fragment de hache à deux tranchants en croix et une épingle en cuivre, trouvés dans deux habitations mi-souterraines, permettent d'assigner à l'époque énéolithique; un établissement et un cimetière du Hallstatt ancien (Hallstatt A); un cimetière à incinération dace représenté par cinq tombes et un *ustrinum*; enfin, une hutte féodale, du XIIIe siècle.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Coupe de la paroi est de la section I.
 Fig. 2. — Coupe de la paroi ouest de la cassette B.
 Fig. 3. — Vue de l'*ustrinum* avant et après son dégagement.
 Fig. 4. — 1—3: céramique dace trouvée au-dessus de l'*ustrinum*; 4, tasse dace de la tombe n° 4.
 Fig. 5. — Os travaillé et décoré.
 Fig. 6. — Coupe de la tombe n° 5 et de l'*ustrinum*.
 Fig. 7. — 1—2, céramique énéolithique; 3—4, céramique hallstattienne; 5—6, céramique dace.